

Лекція № 3. Розвиток психологічної думки в період Відродження

План

1. Психологічні ідеї епохи Відродження
2. Психологічні погляди Леонардо да Вінчі
3. Внесок в психологію Хуана Уарте та Гомеса Перейра.
4. Психологічний аналіз людини у творчості Мішеля Монтеня
5. Психологічні аспекти навчання та розвитку дітей в середньовіччі та в епоху Відродження.
6. Вчення про душу Ф.Бекона.

1. Психологічні ідеї епохи Відродження. Перехідний період від феодальної культури до капіталістичної отримав назву епохи Відродження (XIV ст.), що розпочалася з Італії. Розвиток психологічних думок почався із дискусій про „Вчення про душу” Аристотеля. Почалося переосмислення античних ідей та цінностей. Представник епохи Відродження **Бернардіно Телезіо** (1509-1588 рр.) очолив відродження природничо-наукового напрямку, вільного від релігійного впливу. Все пізнання, за Телезіо, базується на відтворенні тонкої матерії душі зовнішніх впливів. Із порівняння та зв'язку чуттєвих вражень складається розум. Матерія, що рухається силами розрядження та конденсації, діє цілеспрямовано, маючи одну ціль – збереження досягнутого стану. Оскільки психічне також є певним станом матерії, то і розум, і почуття підкоряються закону самозбереження. Виходячи із цього, Телезіо розробив теорію афектів. У позитивних афектах проявляється сила, що прагне до самозбереження душі, в негативних – її слабкість. Разом з тим, Телезіо вважав, що сам по собі рух матерії не може пояснити особливого положення людини, і схиляється до того, щоб визнати душу безсмертною. В епоху Відродження виникає ідеологічний напрямок – **титанізм**, що відображає історичні риси особистості з її особливим характером, титанічними творчими силами. Водночас окреслюються риси психології як дисципліни, предметом дослідження якої є вчення про універсалізм та неповторну індивідуалізацію особи. Ці риси знаходять своє найповніше втілення в розробці проблем творчості титанічного характеру з відповідним аналізом обдарованості, уяви, наслідування та оригінальності. Психологія звертається також до людини, що страждає від внутрішніх суперечностей, шукає шляхи їх подолання. Розуміння людини як творця, що переживає глибокі суперечності своєї

натури і розв'язує своєю творчістю не лише ці суперечності, а й колізії суспільного життя, приводить до виникнення *гуманістичної психології* доби Відродження. Ця психологія будує образ ідеальної людини в її зовнішній і внутрішній красі, засуджує порочність. Також звертається до життєвого шляху людини, до проблем особистості, її становлення та умов найповнішого розкриття. Про титанізм як ознаку психології людини йдеться у працях Пікоделла Мірандоли, Варкі Кампанелли, Фіренцуоли, Фічіно, представників платонівської академії у Флоренції, які прославляли людину, підносили її до рангу Бога, а по суті підміняли Бога людиною. Прирівняна до Бога людина виступає як титан. Особливу увагу діячі Відродження зосереджують на естетичному аспекті титанічної особи. Це не просто відтворення її фізичної, скульптурної досконалості, це насамперед – грація, що доповнює фізичну досконалість та одухотворяє її.

2. Психологічні погляди Леонардо да Вінчі. Цікавими в епоху Відродження були погляди **Леонардо да Вінчі** (1452-1519 рр.), в яких містився новий етап відношення до дійсності. Леонардо да Вінчі історичний живописець, скульптор, архітектор, вчений та інженер епохи Відродження. Народився 15 квітня 1452 р. біля Флоренції, у сім'ї багатого нотаріуса. Леонардо да Вінчі створив гармонічний образ людини, який відповідав гуманістичним ідеалам, тим самим, від підсумував досвід кватроченто (період Раннього Відродження в Італії) і заклав основи мистецтва Високого Відродження. Склався як майстер, навчаючись у Андре дель Верроккьо (1467-72). Методи роботи у флорентійській майстерні кватроченто, де художня практика була з'єднана з технічними експериментами, а також зближення з астрономом П.Тосканеллі сприяли зародженню наукових інтересів юного Леонарда да Вінчі. Леонардо да Вінчі добивається великої гостроти в передачі міміки обличчя, а фізичні особливості і рухи людського тіла приводить в ідеальну відповідність з духовною атмосферою композиції. Важливим джерелом для вивчення поглядів Леонарда да Вінчі є його записні книжки і рукописи (близько 7 тис. аркушів), написані на розмовній італійській мові. Сам він не залишив систематичного викладення своїх думок. “Трактат про живопис”, складений після смерті Леонардо учнем Ф.Мельни, складався із відривків, багато в чому самостійно взятих із контексту його, записок. Для самого Леонардо да Вінчі мистецтво і наука були пов'язані нерозривно. Живопис він розумів, як універсальну мову (подібно

математиці, у сфері науки), в якій втілені пропорції та перспективи виявлення розумного початку, який панує у природі. Як учений та інженер Леонардо да Вінчі збагатив проникаючими дослідженнями майже всі області науки того часу, розглядаючи свої замітки і малюнки як підготовку до гігантської енциклопедії людських знань. Скептично ставлячись до популярного на той час ідеалу ученого-ерудита, Леонардо да Вінчі був найбільшим яскравим представником нового заснованого на експерименті мистецтвознання. Особливу увагу Леонардо да Вінчі приділяв механіці, називаючи її “раєм математичних наук” і бачачи в ній головний ключ до таємниць світознання. Він зробив спроби встановити коефіцієнти тертя і ховзкості вивчав опір металів, займався гідравлікою. Численні гідротехнічні дослідження допомогли Леонарду правильно писати рівновагу рідини у посуді. Любов до моделювання приводила Леонардо да Вінчі до геніальних конструктивних здогадів, які набагато випередили епоху. До таких належать начерки проектів металургійних печей і прокатних станів, ткацьких станків, друкарських, деревообробних, землеробних та інших машин, підводного човна і танка, а також розроблені після ретельного вивчення польоту птахів, конструкції літальних апаратів і парашута. Зібрані Леонардо да Вінчі спостереження над впливом прозорих та напівпрозорих середовищ на забарвлення предметів, відображені в його живописі, призвели до утвердження у мистецтві Високого Відродження принципів повітряної перспективи. Універсальність оптичних законів була зв’язана для нього з уявленням про однорідність Всесвіту, він був близький до створення геліоцентричної системи, вважаючи Землю “точкою в світоутворенні”. Вивчаючи стійкість людського ока Леонардо да Вінчі висловив правильні догадки про природу біокулярного зору. В анатомічних дослідженнях його узагальнюючи результати розписів, в деталізованих малюнках заклали основи сучасної наукової ілюстрації, йшовши від простої інвентаризації органів до вивчення функції, він, розглядаючи організм, як зразок природної механіки” Леонардо да Вінчі вперше описав ряд кісток та нервів, висловив пропозиції про антагонізм м’язів, особливу увагу приділяв проблемам ембріології і порівняльної анатомії. У дослідженнях з виділенням різних органів у тварин Леонардо да Вінчі прагнув ввести дослідницький експериментальний метод у біологію. Він вперше став розглядати ботаніку, як самостійну біологічну дисципліну, виділяючи і тут структурно-функціональні моменти. Він дав опис листорозміщенню, геліотропізму і геотропізму, кореневому тиску та руху соків

рослини. Великий митець вважав, що посередником між свідомістю та реальністю виступали не слова, а творіння живопису, що побудовані на основі наслідування природі, й здатні відтворити все багатство дійсності. Вони є знаряддям пізнання людини, причому не тільки чуттєво сприймаючого образу, але й внутрішньої сутності. Як живописець Леонардо да Вінчі надає великого значення зоровим відчуттям, називає око вікном душі, завдяки якому загальне відчуття може найповніше сприймати безконечні витвори природи. Вухом він вважає благородним лише у зв'язку з оком. Завдяки оку людина винайшла вогонь. Зв'язок органа чуття з усією психікою людини подано як певну персоніфікацію цього органу, тобто орган чуття пов'язується з усією особистістю, моторикою, діяльністю в цілому. Так, око рухає людьми зі сходу на захід, воно винайшло мореплавство, воно навіть перевершило природу: прості природні можливості обмежені, а дії, які око диктує рукам, незчисленні у своїх виявах. Про це свідчить сам живописець, вигадуючи дивовижні форми тварин, трав, дерев. Він зробив спробу детально описати феномен зорового сприймання людини. В його „Трактаті про живопис” зберігається багато положень, що прийняті сучасною психофізіологією, митець характеризує залежність сприймання величини предмету від відстані, освітленості, густини середовища. Леонардо да Вінчі розробив правила тренування уяви, вказавши, що навіть плями на старих стінах дозволяють художнику розгледіти контури свого майбутнього твору, дають поштовх до самостійної творчої роботи душі, не прив'язуючи її до певних речей.

3. Внесок Хуана Уарте та Гомеса Перейра в психологію. Важливими для психології є погляди лікаря **Хуана Уарте** (1529-1592 рр.), який жив в Іспанії. Про особу іспанського лікаря епохи відродження, Хуана Уарте, відомо не так вже й багато. Точна дата його народження не встановлена, ймовірно це було в 1529 році. До недавнього часу вважали, що Уарте навчався в університеті Уеска. Проте подальші дослідження показали, що він навчався в Баесском університеті, а медицину вивчав у Алькала, де в 1550 р . отримав докторську ступінь. Документальних даних про життя і діяльність Х. Уарте до 1571 г . майже немає. З 1571 р . він жив у Баес, де в 1572 р . отримав посаду міського лікаря. Автор праці «Дослідження здібностей до наук» (1575, російській переклад 1960, вступна стаття Р. Бургсте), в якому здібності душі в дусі натурфілософії Відродження ставляться в залежність від тілесних особливостей людини, її темпераменту, що

визначається переважанням в мозку одного з чотирьох першоелементів природи (вогню, повітря, землі, води), а також від кліматичних умов і їжі. Основою змін в природі і людському організмі є активний елемент - вогонь. Уарте одним з перших намагався створити класифікацію наук, засновану на людські здібності - пам'яті, розумі й уяві. У теорії пізнання підкреслював роль спостереження. В його книзі „Дослідження здібностей до наук” (1575) містяться ідеї про вивчення індивідуальних відмінностей у здібностях з метою професійного відбору. Його можна вважати засновником напрямку, що в майбутньому став диференційною психологією. У своєму дослідженні він задавався такими питаннями: якими якостями володіє та природа, яка робить одну людину здатною до одної науки і не здібною до іншої; за якими ознаками можна розпізнати відповідний дар; які види таланту містяться в людському роді. Уарте мріяв про організацію професійного відбору у державному масштабі. Подібно іншим представникам епохи Відродження, Уарте намагається пояснити якісна відмінність речей результатом різних кількісних комбінацій однієї і тієї ж первинної матерії, різними кількісними співвідношеннями найпростіших матеріальних елементів. Про це докладно йдеться в книзі. Уарте розглядає субстанцію як сукупність чотирьох елементів - вогню, землі, повітря і води, що мають чотирма первинними якостями (жар, холод, сухість і вологість). Ці елементи і якості, на його думку, визначають властивості всіх предметів і явищ природи. Уарте виступає проти містико-релігійного пояснення походження людини, дотепно висміює астрологію. Він вчить, що людина, її здібності і характер є результатом змішання (у певному співвідношенні) чотирьох первинних елементів, які самі є «такими ж, як і ті, які складають інші природні речі». Уарте вважав, що вогонь, земля, повітря і вода, проникаючи через їжу в людський організм, визначають його особливості та розумові здібності. Тому життя людини та її здоров'я залежать не від божественної волі, а від цих елементів, «з гармонії яких складається здоров'я і життя людини». Основою діяльності людського організму Уарте вважав внутрішню енергію природного походження, джерелом якої є вогонь, який виступає активним, на відміну від пасивних землі, повітря і води. Вогонь, вчить Уарте, - основа внутрішнього обміну і, отже основа головних функцій організму - дихання і харчування. Кров і повітря доставляють їжу огню. Значну труднощі, на думку Уарте, являло пояснення того, яким чином природа з'єднує ці елементи для освіти всіх одушевлених я неживих складних сумішей і створення формального вогню, без того,

щоб він опускався з западини місяця чи підіймався з центру землі, як стверджували деякі. Сам Уарте намагається пояснити це процесом гниття, яке розкладає складні речовини на найпростіші складові. «Гниття настільки необхідно для явищ природи, - пише він, - що якщо воно не відбувається, неможливо створити нічого нового, не можна буде харчуватися і рости». І людське насіння, на його думку, лише після розкладання на чотири елементи, може утворити з них нову складну суміш, тобто людини. Незважаючи на наївну форму, це пояснення природи людини відкидало біблійні казки про створення людини богом. Вважаючи природу основою і єдиним об'єктом пізнання, Уарте приходить до висновку, що причинну зумовленість явищ необхідно шукати не в області надприродного, а в самій природі речей. Тому одним з основних завдань науки він вважав встановлення в процесі досвіду причинних зв'язків явищ. У світі живе величезна кількість людей. Всі вони різні. У всьому світі не знайдеться двох однакових людей. Якщо ми звернемо увагу на обличчя людини, то помітимо, що воно складено з дуже невеликої кількості частин: з двох очей, носа одного, двох щік, рота і лоба, та пізніше, природа робить з них стільки поєднань і комбінацій, що якщо намалювати сто тисяч чоловік, кожен буде мати своє особливе, йому властиве обличчя. Те ж саме має місце з чотирма стихіями і чотирма первинними якостями: жаром, холодом, вологою і сухістю, в гармонії яких полягає здоров'я і життя людини. Хоча їх кількість дуже незначно, однак, природа робить на них стільки поєднань, що коли народжується сто тисяч осіб, кожен з них має властиве йому одному здоров'я, здібності. «Це виходить не внаслідок хвороби і не внаслідок божественного натхнення, а лише внаслідок природного непомірності». Підстава цього абсолютно ясно в натурфілософії, бо кожна з здібностей (природних, життєвих, психічних і розумних), керуючих людиною, вимагає особливого темпераменту, щоб творити свої справи, як годиться, не завдаючи шкоди іншим здібностям. Природна здатність, яка перетравлює їжу в шлунку, вимагає спека, та ж, яка прагне до їжі, - холоду. Якщо яка-небудь з цих здібностей буде мати будь-яким якістю в більшою мірою, то вона буде сильніше певною мірою, але за це повинні будуть розплачуватися інші здібності, так як неможливо, щоб при поєднанні всіх чотирьох здібностей разом, могла зростати та, яка вимагає спека, і щоб при цьому не ослабла та, яка працює за допомогою холоду. Ще одним видатним іспанським мислителем ХУІ ст. був лікар **Гомес Перейра** (1500-1560 рр.), який 20 років працював над книгою „Антоніана Маргарита” (1554 р.). Її головним висновком було заперечення чуттєвої

душі у тварин. Вперше в історії науки тварини були представлені як „апсихічні” тіла, що керуються не душею, а прямими впливами зовнішніх об’єктів та наслідками цих впливів (за термінологією автора – „фантазмами”). Номиналистская традиція перейшла у Перейри з області пізнання в області поведінки. Оккамисти вчили, що не тільки поняття, але і чуттєвий образ — знак речі. Згідно Перейрі, тварини нічого не чують, не бачать, взагалі не відчують. Не чуттєві образи, а знаки керують їх поведінкою. Висновок Перейри суперечив вчення католицької церкви про тварин як нижчих душах. Від інквізиції його врятувало різке протиставлення тварин людині як богоподібної істоти з безсмертною душею. Заперечення доцільно діючих душевних здібностей у тварин готувало рефлексорну концепцію. На зміну релігійно-схоластичним уявленням йшло дослідне вивчення психічних явищ. Звичайно, і стародавні мислителі, у тому числі кумири середньовіччя Аристотель і Гален, виходили з досвіду. Але його перевірка і подальше накопичення століттями перебували під заборонаю. В епоху гуманізму та Відродження прокинулося вільне дослідження всіх явищ природи і суспільства. Воно захопило як тілесний механізм душевної діяльності, так і її прояви. Гуманістичний рух різко загострило інтерес до людської особистості як такої. Незважаючи на обмеженість первинних результатів, загальна спрямованість цього руху відповідала ідеологічній позиції висхідного класу — буржуазії та сприяла розвитку нових суспільних відносин.

4. 4. Психологічний аналіз людини у творчості Мішеля Монтеня Глибокий психологічний аналіз людини містився у творі французького філософа **Мішеля Монтеня** (1533-1592 рр.) „Досліди”. Велика увагу приділялася самопізнанню. Людина – не центр всесвіту, а його частина. «Досліди» відрізнялися справді гуманістичною мораллю, були спрямовані проти забобонів і схоластики, фанатизму і жорстокості світських і духовних властей. Порівнюючи сучасну йому цивілізацію з життям первісних народів, він віддає явну перевагу останнім. Розсудливість, змішаний зі скепсисом, тонкий французький гумор, щирість і правдивість зробили «Досліди» Монтеня однією з найулюбленіших книжок людей протягом багатьох наступних століть. Книга Монтеня, написана як би «нудьги заради», відрізняється крайньою вибагливістю побудови. Ніякого чіткого плану не спостерігається, виклад підпорядковується вибагливим звивинам думки, численні цитати чергуються і переплітаються з життєвими спостереженнями. Зовсім короткі голови чергуються з довгими; найбільша глава

«Дослідів» — володіє цілком самостійною цінністю «Апологія іспанського богослова Раймунда Сабундського». Спочатку книга нагадувала компіляцію античної вченості кшталт «Аттических ночей» Авла Геллія, але потім знайшла своє неповторне обличчя. Монтень — родоначальник жанру есе, якому судилося велике літературне майбутнє. «Досліди» Монтеня — це ряд самопризнаний, що впливають переважно з спостережень над самим собою, разом з роздумами над природою людського духу взагалі. За словами письменника, кожна людина відображає в собі людство; він вибрав себе, як одного з представників роду, і самим ретельним чином вивчив всі свої душевні рухи. Його філософську позицію можна позначити як скептицизм, але скептицизм цілком особливого характеру. Скептицизм Монтеня — щось середнє між скептицизмом життєвим, який є результат гріркою життєвого досвіду і розчарування в людях, і скептицизмом філософським, в основі якого лежить глибоке переконання в недостовірності людського пізнання. Різнобічність, душевну рівновагу і здоровий глузд рятують його від крайнощів того й іншого напрямку. Визнаючи егоїзм головною причиною людських дій, Монтень не обурюється цим, знаходить це цілком природним і навіть необхідним для людського щастя, тому що якщо людина буде приймати інтереси інших так само близько до серця, як свої власні, то йому будуть недоступні щастя і душевний спокій. Він критикує людську гордість, доводячи, що людина не може пізнати абсолютної істини, що всі істини, які визнаються нами абсолютними, не більш як відносні. Основною рисою моралі Монтеня було прагнення до щастя. Тут на нього справили величезний вплив Епікур і особливо Сенека і Плутарх. Вчення стоїків допомогло йому виробити ту моральне рівновагу, ту філософську ясність духу, яку стоїки вважали головною умовою людського щастя. На думку Монтеня, людина існує не для того, щоб створювати собі моральні ідеали і прагнути до них наблизитися, а для того, щоб бути щасливим. Вважаючи, подібно Епікура, досягнення щастя природною метою людського життя, він цінував моральний борг і саму добродішність настільки, наскільки вони не суперечили цієї мети; всяке насильство над своєю природою в ім'я абстрактній ідеї боргу здавалося йому марним. «Я живу з дня на день і, кажучи по совісті, живу тільки для самого себе». Згідно з цим поглядом, Монтень вважає найважливішими обов'язками людини по відношенню до самого себе; вони вичерпуються словами Платона, приводяться Монтенем: «Роби свою справу і пізнай самого себе». Останній борг, на думку Монтеня, найважливіший, бо, щоб, успішно

робити свою справу, потрібно вивчити свій характер, свої нахили, розміри своїх сил і здібностей, силу волі, словом — вивчити самого себе. Людина повинна виховувати себе для щастя, намагаючись виробити стан духу, при якому щастя відчувається сильніше, а нещастя — слабкіше. Розглянувши нещастя неминучі й об'єктивні (фізична потворність, сліпота, смерть близьких людей тощо) і нещастя суб'єктивні (ображене самолюбство, жага слави, почесей і т. п.), Монтень стверджує, що борг людини перед самим собою — боротися за можливості проти тих і інших. До нещасть неминучим розумніше ставитися з покорою, намагатися якнайшвидше звикнути з ними (замінити несправність одного органу посиленою діяльністю іншого і т. д.). Що стосується нещасть суб'єктивних, то від нас самих у великій мірі залежить послабити їх гостроту, глянувши з філософської точки зору на славу, почесі, багатство та ін. За обов'язками людини по відношенню до самого себе слідує обов'язки по відношенню до інших людям і суспільству. Принцип, яким повинні регулюватися ці відносини, є принцип справедливості; кожній людині потрібно віддати по заслугах, бо так в кінцевому рахунку виявляють справедливість і до самого себе. Справедливість по відношенню до дружини полягає в тому, щоб ставитися до неї якщо не з любов'ю, то хоча б з повагою; до дітей — щоб піклуватися про їх здоров'я і вихованні; до друзів — щоб відповідати дружбою на їх дружбу. Перший обов'язок людини по відношенню до держави — повага до існуючого порядку. Це не означає примирення з усіма його недоліками, але існуючий уряд завжди краще зміни влади, бо не можна поручитися, що новий режим дасть більше щастя або навіть не виявиться ще гіршим. Письменник помер у замку Монтень 13 вересня 1592 року під час меси.

5. Психологічні аспекти навчання та розвитку дітей в середньовіччі та в епоху Відродження. Велике значення у формуванні наукового знання мали психологічні аспекти навчання та виховання дітей. У середні віки навчання було здебільшого схоластичним, причому протягом довгого часу (до XII ст.) вченими людьми були, головним чином, особи духовного звання, тому що світських шкіл, і тим більше вищих навчальних закладів фактично не існувало. Світська освіта (переважно лицарська) давалася знатним юнакам в основному при дворі монархів чи феодалів. Зачатки такого виховання з'явилися ще в римський період, при дворах імператорів. Це був перш за все фізичний розвиток. Юнакам викладали й основи військового мистецтва. Однак

більшість навіть знатних лицарів не вміла читати й писати. Перші світські університети з'явилися тільки в XII ст. - спочатку в Італії, а потім і у Франції, у Парижі. Таким чином, можна сказати, що тільки церкви й монастирі були в той період головними вогнищами культури, які зберігали у своїх бібліотеках накопичені попередніми поколіннями знання. При монастирях існували й школи. Схоластика, що на початку існування була в певному розумінні прогресивним явищем, бо розвивала уміння логічно мислити, доводити і будувати свою мову, згодом набула догматичного характеру, перетворившись в набір силогізмів. У церковних школах навчання ґрунтувалося в залучуванні пам'яті. Навчалися вони й ораторського мистецтву, де головним було уміння вести дискусію за строго вченими правилами, установленими високими авторитетами. Це навчання перетворювало учнів у пасивних провідників чужих думок. Незважаючи на те, що у церковних (а згодом у світських) школах приділялася велика увага етиці, формуванню соціально адаптованої особистості, моральне виховання розумілося насамперед як засвоєння суми звичок і манер та ніяк не впливало на розвиток самостійності суджень. Проти такого підходу до виховання виступили в епоху Відродження вчені-гуманісти, що прагнули відновити основи класичної освіти, розвивати у вихователів інтерес до особистості дитини. Велика увага приділялася й розробці нових принципів навчання, основними з яких стали наочність і природознавство, про які вперше заговорив ще Аристотель. Еразм Роттердамський вважав, що честолюбні домагання, що застосовувалися як засоби стимулювання навчання, шкідливі для морального розвитку. Підтримуючи ідею сполучення наочності з позитивними емоціями, випробовуваними дітьми під час занять, він замінив букви зі слонової кістки на «запечені букви», тобто на букви, що випікалися з борошна й під час навчання з'їдалися дітьми. Таким чином, емоційні прояви стали пов'язуватися з більш безпосередніми і, з погляду Еразма, моральними і керованими емоціями. Ця система, що прагнула збільшити в учнів ретельність і допитливість шляхом заохочення з боку викладачів, особливо послідовно була розроблена єзуїтами. Вюртемберзький шкільний закон 1559 р. вимагав «доставляти дитині любов і радість» та навчати відповідно до індивідуальних здібностей дітей. Однак, як справедливо відзначала німецький психолог Шарлотта Бюлер, усе, що в цей час починалося для поліпшення процесу викладання, робилося в інтересах викладання у вузькому розумінні. Психічний розвиток дитини вивчали лише тому, що це служило цілям оптимізації навчання. Такий

підхід характерний не тільки для Еразма Роттердамського, але і для Х.Вівеса, Р.Бекона, ЯА.Коменського. Справедливо виступаючи проти схоластики і зубріння, що не тільки отупляли дітей, гальмували розвиток їх творчої і пізнавальної активності, але й знижували мотивацію до навчання, ці вчені прагнули до відповідності з природними методами, до обліку психічних можливостей дітей. Недоліком їхнього підходу було те, що закликаючи наслідувати природі, вони розуміли під природою, насамперед, не внутрішній світ дітей, їхні психічні особливості, а навколишній світ, де відбувається перехід від простої, низькоорганізованої матерії до складних високоорганізованих істот. Цим еХОдам, від простого до складного, і прагнули наслідувати педагогів того часу, розробляючи свої методи навчання. Однак і в такому механістичному підході була та цінність, що, аналізуючи етапи розетку природи, вчені дійшли висновку про наявність відповідних етапів у психічному розвитку дітей.

6. Вчення про душу Роджер Бекон (англ. Roger Bacon) (1214— 11 червня 1294) — англійський філософ, учений, викладач Оксфордського університету, францисканець. Найвірогіднішою датою народження Бекона вважають 1214 рік, хоча були висунуті аргументи на користь 1210-го (Ш. Журден) і 1220-го (Д. Ліндберг) років. Народився він в Ілчестері (графство Сомерсет). Сім'я Бекона була забезпеченою: Бекон повідомляє, що він міг витратити більше двох тисяч фунтів на книги, таблиці, інструменти та інші необхідні для наукових робіт речі. Утім, підтримка Генріха III в боротьбі проти Симона де Монфора і баронів, мабуть, привела родину до фінансового розорення і вигнання, так що 1266 року прохання Бекона вислати грошей не знайшло відгуку. Відомо, що у Бекона були брати, один з яких був ученим. Бекон навчався в Оксфорді, виїжджав до Лінкольна в гості до відомого філософа Роберта Гросетеста, котрий став його вчителем. У 1237 році погодився на пропозицію Паризького університету продовжити там навчання. Там Роджер Бекон вивчав латину, аристотелівську логіку, арифметику та геометрію.

1277 року засуджений церквою за «деякі нововведення» (єресь), відсторонений від викладання в Оксфордському університеті й ув'язнений. Легенда стверджує, що він пробув у в'язниці 14 років.

Бекон цікавився алхімією, біологією, фізикою і магією. У світогляді Бекона було чимало містики, але головна його заслуга в наголошенні на науковому

методі досліджень. Він одним із перших наполягав на необхідності дослідного пізнання природи.

Його заслугами вважають багато відкриттів, включаючи відкриття збільшувальних лінз. У своїх працях він висунув низку цікавих ідей про літальні апарати, підйомні крани, про способи добування багатьох хімічних речовин, у тому числі пороху.

Він вважав, що тільки математика, як наука, найбільш достовірною і безсумнівною. З її допомогою можна перевіряти дані всіх інших наук. Крім того, він стверджував, що математика — найлегша з наук і доступна кожному. Головним принципом його переконань стало твердження «Ми пануємо над природою, лише скоряючись цій природі». Бекон виділяв два типи досвіду:

1. реальний, життєвий досвід, який можна придбати тільки в процесі життя;
2. досвід — доказ, отриманий через зовнішні почуття. Він стосується тільки матеріальних предметів. Але існує ще духовний досвід, стверджував Бекон, який можливо пізнати тільки обраним людям через містичне стан, через внутрішнє осяяння.

Дана ідея передбачила появу ідей про евристичне осяяння і роль інтуїції в науці. Роджер Бекон активно займався алхімією, астрологією і оптикою; намагався внести в алхімію елементи науки. Підрозділяв алхімію на умоглядну (теоретичну), яка досліджує склад і походження металів і мінералів, і практичну, що займається питаннями добування і очищення металів, приготування фарб тощо. Вважав, що алхімія може принести велику користь медицині, передбачивши деякою мірою ідеї Парацельса.

- У 1935 році на честь Роджера Бекона названий кратер на Місяці.
- 69312 Роджербекон — астероїд, названий на честь філософа.

1277 року засуджений церквою за «деякі нововведення» (єресь), відсторонений від викладання в Оксфордському університеті й ув'язнений. Легенда стверджує, що він пробував у в'язниці 14 років.

Бекон цікавився алхімією, біологією, фізикою і магією. У світогляді Бекона було чимало містики, але головна його заслуга в наголошенні на науковому методі досліджень. Він одним із перших наполягав на необхідності дослідного пізнання природи.

Його заслугами вважають багато відкриттів, включаючи відкриття збільшувальних лінз.

У своїх працях він висунув низку цікавих ідей про літальні апарати, підйомні крани, про способи добування багатьох хімічних речовин, у тому числі пороху.

Р. Бекон закликав звільнити науку від релігійних забобонів і перейти від умоглядних побудов до правдивого і досвідного вивчення природи і людини.

У «Opus maius» він писав, що вище всіх умоглядних знань і мистецтв варто ставити вміння проводити досліди і ця наука є царицею всіх наук. У ряду природничих наук провідне місце відводилося фізиці, а точніше фізичній оптиці. Будова і робота ока стала для Бекона центральним питанням, що підлягав вивченню. Зорові відчуття і сприйняття – це не продукти інтенціональних актів духовної субстанції, вони є лише результатом дії, заломлення і віддзеркалення світла.

Ф.Бекон. Френсіс Бекон (1561-1626 рр.)

В Англії проти томістської концепції душі виступив номіналізм. Він виник у зв'язку з суперечкою про природу загальних понять (універсалій). Прихильники першої течії, званого реалізмом, вважали, що поняття є єдині реальності буття. Вони мають самобутню природу й існують незалежно від конкретних речей і явищ. Номіналісти ж стверджували, що реальними є самі речі та явища, а загальні поняття по відношенню до них є тільки назви, знаки, позначки.

розпочинає нову лінію дослідження душі. Він відмовляється від вивчення найбільш загальних питань, що стосувалися природи душі, і переходить до емпіричного описання її процесів (властивостей). Вчення про людину, за Беконом, складається з 2 частин: 1 – філософія людини; 2 – громадська філософія. У відповідності із частинами з яких складається людина (тіло і душа), виділяється наука про тіло і наука про душу. Але Бекон також виділяє загальні питання, що охоплюють як і душу, так і тіло. Вони складають вчення про особистість та вчення про зв'язок душі і тіла. У **вченні про особистість** на прикладах видатних історичних діячів розглядаються вищі прояви людських можливостей: видатна пам'ять, дива мудрості, моральної стійкості. **Вчення про зв'язок тіла з душею** включає питання: визначення душевного стану за зовнішніми проявами (фізіогноміка), тлумачення снів, вплив хворобливих станів тіла на душевну

діяльність, і навпаки, душі на тіло. *До наук про тіло* відносяться: медицина, косметика, атлетика та наука про насолоду. *Вчення про душу* включає науки про раціональну божественну душу, чи Духа, та про чуттєву нераціональну, загальну для людини і тварин, природа якої тілесна. У кожній душі Бекон виділяє її можливості (функції). Для чуттєвої душі це можливість відчуття та вибору, тобто прагнення до сприятливих та уникнення несприятливих обставин. Чуттєва душа – загальна для людини і тварини. Можливості раціональної душі – це розум (чи інтелект), уява, пам'ять, бажання (чи потяг), воля. Найбільш детально Бекон розглядає проблеми пізнання. Він виходить із визнання об'єктивності існуючого світу. Почуття є первинним елементом пізнання, але вони не забезпечують всього пізнання. Данні почуття повинні оброблятися розумом. Аналіз пізнавальних можливостей людини приводить Бекона до висновку, що пізнання має багато помилок, які називає „*ідолами*”, що діють на інтелект, або в силу особливостей загальної природи людського роду, або ж особливостей спілкування. Існують і засоби позбавлення від „ідолів”. Головною зброєю пізнання, за Беконем, є метод, який би адекватно розкрив природу людини. Таким методом вважав індукцію, яку ввів у загальну теорію, виявив правила переходу від часткового до загального. Вчення Бекона здійснило великий вплив на всі науки і зробило його творцем емпіричної науки. Саме логіка разом з експериментом виступають у нього зброєю методу наукового дослідження. Цінними є погляди на те, що світ та людину в ньому краще вивчати за допомогою досліду, експерименту. Не споглядання і спостереження, а зміна явищ засобом дії з використанням інструментів, приладів. Людина набуває влади над природою, вміло задаючи їй питання та вириваючи у неї таємниці за допомогою спеціально виготовлених приладів. Природа постає як величезний механізм, безмежно відкритий для обрахунків, спостережень, експериментів за допомогою різних приладів (термометрів, барометрів, мікроскопів, маятників). Таким чином, склався принцип наукового методу, який застосовувався до людини (механіцизм).